

govwatch

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2023

Το Gonwatch είναι ένα παρατηρητήριο του Κράτους Δικαίου στην Ελλάδα.

Το Gonwatch είναι μία ανεξάρτητη, μη κερδοσκοπική πρωτοβουλία του Vouliwatch, συλλογής, καταγραφής και αναφορών περιστατικών παραβίασης του Κράτους Δικαίου στην Ελλάδα.

Στόχος του Gonwatch είναι ανάδειξη υποθέσεων παραβίασης ή υπόνοιας παραβίασης των αρχών του Κράτους Δικαίου, η ενημέρωση πολιτών και φορέων, η ενίσχυση της ανάδειξης τέτοιων παραβιάσεων από την ΚτΠ και η άσκηση πίεσης για λογοδοσία των υπευθύνων. Ταυτόχρονα, αυτούσιο το περιεχόμενο του Gonwatch παρουσιάζεται και στην αγγλική γλώσσα ώστε η ανάδειξη των ευρημάτων του να απηχεί και σε αρμόδιους διεθνείς οργανισμούς όπως η GRECO και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

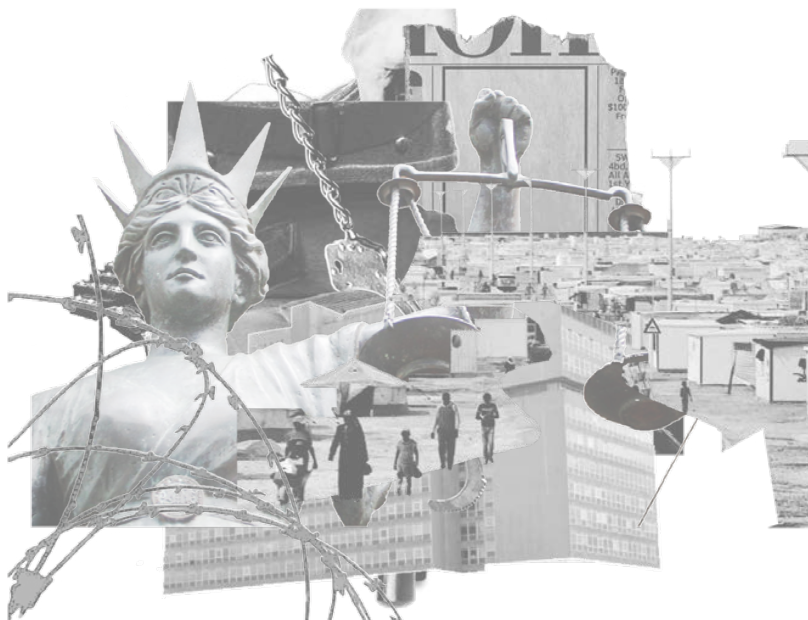
Ο συλλογικός χάρτης των παθογενειών του Κράτους Δικαίου στην Ελλάδα σχεδιάζεται και εμπλουτίζεται με αναφορές από την ομάδα του Gonwatch, την Κοινωνία των Πολιτών, τον δημοσιογραφικό και ακαδημαϊκό κόσμο αλλά και πολίτες.

Η συλλογή και η καταγραφή των αναφορών – παραβιάσεων (ή υπονοιών παραβίασης) πραγματοποιούνται με χρονολογική σειρά ανά θεματική και όπως αυτές αποτυπώνονται σε διάφορες καταγγελίες, ανακοινώσεις, τοποθετήσεις, αποφάσεις ή/και γνώμες διεθνών, ευρωπαϊκών ή εγχώριων οργανισμών, φορέων ή/και προσώπων".

Οι θεματικές

Η επιλογή των θεματικών βασίστηκε στις κυρίαρχες, χρόνιες ή πιο πρόσφατες, παθογένειες του κράτους δικαίου στην Ελλάδα καθώς και στους δύο κεντρικούς άξονες που το νοσηματοδοτούν: την υπεροχή των νόμων και τη σημασία της τήρησής τους όχι μόνο από τους/τις πολίτες, αλλά πρωτίστως και κυρίως από την ίδια την κρατική εξουσία και τη διοίκηση.

Υποκλοπές

Ελευθερία του Τύπου

Αστυνομική βία & αυθαιρεσία

Διαδικασία προετοιμασίας & θέσπισης νόμων

Δικαιώματα προσφύγων & μεταναστών

Ενωσιακές & διεθνείς υποχρεώσεις

Αναφορές περιστατικών μη τήρησης του Κράτους Δικαίου

Οι αναφορές περιστατικών παραβίασης ή υπόνοιες παραβίασης του Κράτους Δικαίου στην Ελλάδα υποβάλλονται και ενημερώνονται από την ομάδα του Gonwatch, την Κοινωνία των Πολιτών, πολίτες, δημοσιογράφους και ακαδημαϊκούς συνεργάτες της πρωτοβουλίας. Τα περιστατικά παρουσιάζονται με απλό και κατανοητό τρόπο και με την κατά το δυνατόν πληρέστερη τεκμηρίωση στα γεγονότα και το νομικό υπόβαθρο κάθε υπόθεσης ώστε να είναι έγκυρα και προσβάσιμα αλλά και να εμπνέουν την ανάδειξη άλλων σχετικών αναφορών από τ@ πολίτες / το κοινό.

Τι είναι το Κράτος Δικαίου;

«Η αρχή του κράτους δικαίου ή δικαιοκρατική αρχή είναι η αρχή της νομιμότητας υπό την ευρύτετη έννοιά της. Είναι η αρχή της τήρησης του νόμου και γενικότερα του δικαίου»

(Σπυρόπουλος Φ., Συνταγματικό Δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα Θεσσαλονίκη, 2018, σελ. 51)

Το Κράτος Δικαίου συνιστά τη βάση κάθε σύγχρονης συνταγματικής δημοκρατίας. Πρόκειται για μία νομικά δεσμευτική αρχή που αναγνωρίζεται ως μία από τις θεμελιώδεις εγγενείς αρχές των συνταγματικών συστημάτων όλων των κρατών μελών της ΕΕ και του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Η αρχή του κράτους δικαίου διασφαλίζει ότι οι (έχοντες) δημόσιες εξουσίες ενεργούν με βάση τους περιορισμούς που θέτει η νομοθεσία, σύμφωνα με τις αξίες της δημοκρατίας και τα θεμελιώδη δικαιώματα, υπό τον έλεγχο ανεξάρτητων και αμερόληπτων δικαστηρίων.

Παρότι υπάρχουν πολλοί και διαφορετικοί ορισμοί για το Κράτος Δικαίου, η βασική σημασία της έννοιας είναι κοινώς αποδεκτή. Η αρχή του κράτους δικαίου αποτελεί μία ευρύτερη έννοια-ομπρέλα που αποτελείται και περιλαμβάνει πολλές ειδικότερες αρχές, όπως μεταξύ άλλων τις αρχές της αναλογικότητας, της ισότητας, της νομιμότητας, της απαγόρευσης της αυθαιρεσίας των εκτελεστικών

εξουσιών, της ασφάλειας του δικαίου, της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης, του δικαστικού ελέγχου και της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, της διαφάνειας και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Εν γένει, λοιπόν, **α)** ο σεβασμός της αρχής του κράτους δικαίου συνδέεται άρρηκτα με τον σεβασμό της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και **β)** στόχος της αρχής του κράτους δικαίου είναι η θέση νομικών περιορισμών στη δημόσια εξουσία και η προστασία του ατόμου από αυθαίρετες ή παράνομες δράσεις των εχόντων δημόσια εξουσία.

Κατά τα αναφερόμενα στο άρθρο 2 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση:

«Η Ένωση βασίζεται στις αξίες του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας, του κράτους δικαίου, καθώς και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων των προσώπων που ανήκουν σε μειονότητες. Οι αξίες αυτές είναι κοινές στα κράτη μέλη εντός κοινωνίας που χαρακτηρίζεται από τον πλουραλισμό, την απαγόρευση των διακρίσεων, την ανοχή, τη δικαιοσύνη, την αλληλεγγύη και την

ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών» ενώ σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 25 του Συντάγματος:

«Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους. Όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιση και αποτελεσματική άσκησή τους. Τα δικαιώματα αυτά ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν. Οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα είτε από το νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας».

Με λίγα λόγια το Κράτος Δικαίου, αποτελεί ένα σύστημα όπου το δίκαιο υπερέχει.

«Το σύγχρονο δημοκρατικό κράτος αυτοπεριορίζεται στην άσκηση της εξουσίας του με την θέσπιση κανόνων δικαίου, οι οποίοι καθορίζουν τις αρμοδιότητες και τον τρόπο δράσης των οργάνων του γι' αυτό λέγεται και Κράτος Δικαίου. Το Κράτος Δικαίου αντιδιαστέλλεται από το αστυνομικό κράτος, στο οποίο η κρατική εξουσία είναι νομικώς αδέσμευτη και μπορεί να λάβει οποιοδήποτε μέτρο ακόμη και εξόχως δεσμευτικό για τις ατομικές ελευθερίες των πολιτών, αρκεί να το κρίνει η ίδια αναγκαίο για την επίτευξη των σκοπών του κράτους».

(Γεωργιάδης Α., Τι είναι δίκαιο; Η νομική επιστήμη για όλους, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2018, σελ. 176)

Το World Justice Project, ορίζει το Κράτος Δικαίου ως ένα σύστημα που διέπεται από 4 οικουμενικές αρχές:

α) Λογοδοσία (Accountability), β) Δίκαιος Νόμος (Just Law), γ) Ανοικτή Διακυβέρνηση (Open Government) και δ) Προσβάσιμη και Αμερόληπτη Δικαιοσύνη (Accessible and Impartial Justice). Οι αρχές αυτές, μετά την περαιτέρω εξειδίκευσή τους σε 8 πρωταρχικούς παράγοντες:

[1. Περιορισμοί των Κυβερνητικών Εξουσιών (Constraints on Government Powers), 2. Απουσία Διαφθοράς (Absence of Corruption), 3. Ανοικτή Διακυβέρνηση (Open Government), 4. Θεμελιώδη Δικαιώματα (Fundamental Rights), 5. Τάξη και Ασφάλεια (Order and Security), 6. Επιβολή των κανονισμών (Regulatory Enforcement), 7. Αστική Δικαιοσύνη (Civil Justice), 8. Ποινική Δικαιοσύνη (Criminal Justice)] αποτελούν τη βάση για τη διαμόρφωση της βαθμολογίας και της κατάταξης των χωρών στον δείκτη του WJP για το Κράτος Δικαίου.

Λαμβάνοντας υπ' όψιν την ως άνω κατηγοριοποίηση καθώς και τις κυρίαρχες, χρόνιες ή πιο πρόσφατες παθογένειες που συναντώνται στην ελληνική

πραγματικότητα, προχωρήσαμε στην επιλογή και ανάπτυξη των θεματικών της πλατφόρμας μας.

Ο σκοπός μας είναι να αναδεικνύονται όσο το δυνατόν πιο συγκεντρωμένα περιστατικά και φαινόμενα που παραβιάζουν (ή φαίνεται να παραβιάζουν) βασικές αρχές του κράτους δικαίου στη χώρα μας στις θεματικές που επιλέγησαν.

Δεν πιστεύουμε στη στείρα κριτική, αλλά το πρώτο και σημαντικότερο βήμα για την επίλυση ενός προβλήματος είναι η αναγνώρισή του. Η τήρηση και ο σεβασμός των αρχών του κράτους δικαίου αποτελεί υπόθεση που μας αφορά και μας επηρεάζει όλες & όλους.

Το 2024 αποτελεί το τρίτο έτος κατά το οποίο το Gonwatch, η ανεξάρτητη πρωτοβουλία του Vouliwatch, που αποσκοπεί στη συστηματική συλλογή περιστατικών παραβίασης ή σοβαρής υπόνοιας παραβίασης των αρχών του Κράτους Δικαίου και στη λογοδοσία των αρμόδιων κρατικών Αρχών, δημοσιεύει την ετήσια έκθεσή του για το έτος 2023.

Η καταγραφή του Gonwatch διατρέχει ένα ευρύτατο φάσμα λειτουργίας των θεσμών και άσκησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων: Από τις **συνταγματικές αρχές για την καλή νομοθέτηση** και την **κοινοβουλευτική διαφάνεια** έως την **καταπολέμηση της διαφθοράς** και από τις **δημόσιες συμβάσεις** και τα **πόθεν έσχες** έως την **αστυνομική αυθαιρεσία** και τις **θεμελιώδεις ελευθερίες**, το Gonwatch αποτελεί ένα παρατηρητήριο με αναφορές και άρθρα μη εφαρμογής των αρχών του Κράτους Δικαίου με άμεσο αποτύπωμα στην καθημερινότητα των πολιτών.

Χάρη στην καταγραφή των παραβιάσεων του Κράτους Δικαίου τα τελευταία χρόνια είμαστε πλέον σε θέση να εξαγάγουμε με ασφάλεια το ποιοτικό συμπέρασμα ότι σε συγκεκριμένα πεδία οι ελληνικές Αρχές αποτυγχάνουν συστηματικά αφενός να τηρήσουν τις αρχές της νομιμότητας, της ισότητας και της διαφάνειας, αφετέρου να επιβάλουν την - αναγκαία σε ένα Κράτος Δικαίου - λογοδοσία σε φορείς εξουσίας που είναι υπαίτιοι αυτών των παραβιάσεων.

Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο, σε αντίθεση με τις δύο προηγούμενες εκθέσεις μας για το Κράτος Δικαίου στην Ελλάδα (έτη αναφοράς: [2021](#) και [2022](#)), αυτή τη φορά αποφασίσαμε να μην παρουσιάσουμε το σύνολο των κατηγοριών του Gonwatch, αλλά **να επικεντρωθούμε σε πεδία όπου εντοπίζουμε ότι οι ελληνικές Αρχές εμφανίζουν διαχρονικές αστοχίες** προστασίας των αρχών του Κράτους Δικαίου.

Σε αυτά τα πεδία βρίσκονται **η υπόθεση των υποκλοπών** και οι παραβιάσεις του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος στο απόρρητο των επικοινωνιών, **τα εμπόδια της εκτελεστικής εξουσίας** στην άσκηση των αρμοδιοτήτων των **Ανεξάρτητων Αρχών** και συγκεκριμένα της ανεξάρτητης Αρχής Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών (ΑΔΑΕ), η **αστυνομική αυθαιρεσία**, οι παραβιάσεις των **δικαιωμάτων των προσφύγων**, οι **απειλές** σε βάρος της **ελευθερίας του Τύπου**, καθώς και οι παραβιάσεις των **ενωσιακών και διεθνών υποχρεώσεων** της χώρας.

Η σταθερή επιδείνωση του Κράτους Δικαίου στην Ελλάδα, ειδικά στους παραπάνω τομείς, προκύπτει και από σειρά εκθέσεων εθνικών και διεθνών οργανισμών. Ενδεικτικά, η επικαιροποιημένη [έκθεση](#) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το Κράτος Δικαίου στην Ελλάδα θέτει ζήτημα ελλιπούς προστασίας δημοσιογράφων και μελών της κοινωνίας των πολιτών από καταχρηστικές αγωγές, ενώ η [έκθεση](#) του Στέιτ Ντιπάρτμεντ για την κατάσταση των **ανθρωπίνων δικαιωμάτων** κάνει αναφορά σε καταγγελίες επαναπροωθήσεων, κακές συνθήκες διαβίωσης στις φυλακές, αναφορές σεξουαλικής παρενόχλησης σε χώρους εργασίας, καταγγελίες παραβίασης της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στην εργασία, καθώς και περιστατικά βίας και διακρίσεων σε βάρος των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων. Σε προτροπή προς την Ελλάδα για [βελτίωση](#) των συνθηκών υποδοχής και διαβίωσης προσφύγων και προσφυγισσών προχώρησε και η νέα [έκθεση](#) της Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης

για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (CPT).

Από την πλευρά της, η [έκθεση](#) της επιτροπής PEGA του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου υπογράμμισε τους κινδύνους αφενός από τη χρήση του παράνομου λογισμικού υποκλοπών Predator κατά ανωτάτων αξιωματούχων στην Ελλάδα, αφετέρου από την εξαγωγή του - με άδειες της ελληνικής κυβέρνησης - σε χώρες με προβληματικό ιστορικό προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Την 1η Δεκεμβρίου 2023, η Ομάδα Κρατών κατά της Διαφθοράς του Συμβουλίου της Ευρώπης (GRECO) [προχώρησε σε ειδικές αναφορές](#) προς τις ελληνικές Αρχές σχετικά με προηγούμενες συστάσεις που δεν εφαρμόστηκαν πλήρως και οι οποίες αφορούσαν τη **διαβούλευση των νομοσχεδίων**, την **ενίσχυση της ακεραιότητας της Βουλής** σε θέματα διαφθοράς, τη **διαφάνεια στη λειτουργία**

των δικαστηρίων και την αναθεώρηση της διαδικασίας επιλογής ανώτατων δικαστικών.

Οι παραβιάσεις του Κράτους Δικαίου στην Ελλάδα (που βρίσκεται 47η μεταξύ 142 χωρών στην κατάταξη του [World Justice Project για τον Δείκτη του Κράτους Δικαίου](#)), θέτουν την ανάγκη λήψης μέτρων με σκοπό την ποιοτική αναβάθμιση του modus operandi των κρατικών θεσμών και την εν τοις πράγμασι δυνατότητα άσκησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σε μια προσπάθεια βελτίωσης της συνολικής λειτουργίας των δημοκρατικών θεσμών στη χώρα μας.

Σε εθνικό επίπεδο, ο **Συνήγορος του Πολίτη, ως Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, επισήμανε στην ετήσια [έκθεσή](#)** του για το 2023 ότι ο αριθμός των πολιτών που υπέβαλαν αναφορά για **αυθαίρετη συμπεριφορά των σωμάτων ασφαλείας** παρουσιάστηκε αυξημένος κατά 21% συγκριτικά με το 2019 και τα προ πανδημίας επίπεδα και μειώθηκε ο

αριθμός των υποθέσεων που διαβιβάζει η ΕΛΑΣ στον Συνήγορο (συνδεδεμένο με τυχόν αύξηση του λεγόμενου «σκοτεινού αριθμού» περιστατικών, τα οποία αφορούν ιδίως σε ευάλωτες ομάδες που δεν καταγγέλλουν). Ακόμη, σε περισσότερα από τα μισά πορίσματα που αξιολόγησε εντός του 2023, ο Συνήγορος διατύπωσε επιφυλάξεις για την πληρότητα της διενεργηθείσας έρευνας. Τέλος, οι ελλείψεις και οι πλημμέλειες των διοικητικών ερευνών εντείνονται στη διερεύνηση των ρατσιστικών κινήτρων ή της στοχοποίησης ευάλωτων ομάδων και συμπυκνώνονται στις υποθέσεις που αφορούν κυρίως σε καταγγελίες για σωματική βία, βασανιστήρια ή και για παραβιάσεις της προσωπικής ή γενετήσιας ελευθερίας.

Παράλληλα, η **ετήσια έκθεση του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας** κατέγραψε για το έτος αναφοράς **158 περιστατικά ρατσιστικής βίας**, από τα οποία στα 89 στοχοποιήθηκαν μετανάστες, πρόσφυγες ή αιτούντες άσυλο, ενώ σε

61 περιστατικά στοχοποιήθηκαν ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα. Από την ίδια έκθεση διαπιστώνεται «συνεχής ρατσιστική βία στα σύνορα της χώρας» και «ρατσιστικές συμπεριφορές από εκπροσώπους του κράτους, ιδίως από εκπροσώπους σωμάτων ασφαλείας».

Οι παραπάνω δημοσιεύσεις έρχονται να υπογραμμίσουν με τρόπο επιτακτικό τις παθογένειες στην εμπέδωση των αρχών του Κράτους Δικαίου και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη χώρα μας. Πρόκειται για παραβιάσεις τις οποίες **εδώ και τρία χρόνια καταγράφει το Gonwatch.**

Κι αντί επιλόγου, μία επισήμανση: Στο πλαίσιο κάθε ενότητας παρακάτω κάνουμε μνεία των αναφορών που συνέταξε η ομάδα του Gonwatch για τα περιστατικά και τις καταγγελίες παραβίασης του Κράτους Δικαίου στους επιλεγέντες τομείς. Για τις καταγραφές που αφορούν το σύνολο των κατηγοριών για τις παραβιάσεις του Κράτους Δικαίου, μπορείτε να επισκεφθείτε την ιστοσελίδα του [Gonwatch](#) και να διατρέξετε αναλυτικά αναφορές και άρθρα που αφορούν τόσο το 2023 όσο και τα προηγούμενα έτη, οι οποίες εμπλουτίζονται και επικαιροποιούνται διαρκώς.

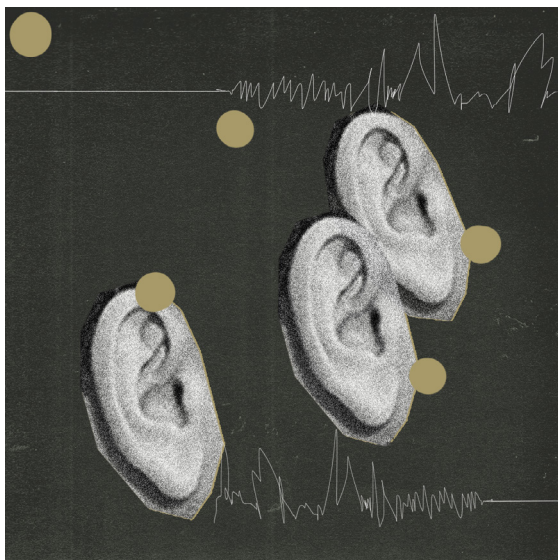
Υποκλοπές

Ένα case study για τις απειλές κατά απορρήτου των επικοινωνιών & Ανεξάρτητων Αρχών

Α. Παρακολουθήσεις σε βάρος δημόσιων αξιωματούχων

Το 2023 αποτέλεσε ένα ακόμη έτος κατά το οποίο καταγράφηκαν σοβαρές παραβιάσεις του Κράτους Δικαίου αναφορικά με το σκάνδαλο των υποκλοπών και το [άρθρο 19 παρ. 1 του Συντάγματος](#), το οποίο κατοχυρώνει το «**απόλυτα απαραβίαστο**» του απορρήτου των επικοινωνιών. Θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι το έτος αναφοράς για την παρούσα ενότητα της έκθεσης παρουσιάζει **αυξημένη σημασία με φόντο και το γεγονός ότι εντός του 2023 εγέρθηκαν ζητήματα απειλών, φραστικών επιθέσεων και προσ-**

κομμάτων εκ μέρους εκπροσώπων της εκτελεστικής και της δικαστικής εξουσίας σε βάρος της ανεξάρτητης Αρχής Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών (ΑΔΑΕ), η οποία έχει εκ του Συντάγματος ([Άρθρο 19 παρ. 2](#)) και του νόμου ([ν. 3115/2003](#)) την αρμοδιότητα διερεύνησης της υπόθεσης των παρακολουθήσεων.

Όσον αφορά τις παρακολουθήσεις δημόσιων αξιωματούχων, **τον Ιανουάριο του 2023 οι έλεγχοι της ΑΔΑΕ τεκμηρίωσαν** ότι η Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών (ΕΥΠ), υπό την αρμοδιότητα του Πρωθυπουργού, **είχε προχωρήσει σε άρση του απορρήτου των επικοινωνιών κατά ανώτατων αξιωματούχων της κυβέρνησης, της αντιπολίτευσης, του ελληνικού κράτους και των Ενόπλων Δυνάμεων.** Συγκεκριμένα, η ΕΥΠ προέβη σε άρση του απορρήτου σε βάρος του υπουργού

Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Κωστή Χατζηδάκη, του αρχηγού ΓΕΕΘΑ, Κωνσταντίνου Φλώρου, του αρχηγού ΓΕΣ, Χαράλαμπου Λαλούση, του πρώην Συμβούλου Εθνικής Ασφάλειας, Αλέξανδρου Διακόπουλου, του επικεφαλής της Γενικής Διεύθυνσης Εξοπλισμών, Αριστείδη Αλεξόπουλου, καθώς και του προκατόχου του τελευταίου στην ίδια θέση, Θεόδωρου Λάγιου.

Τον ίδιο μήνα, ο βουλευτής του ΠΑΣΟΚ Γιώργος Καμίνης δημοσιοποίησε μήνυσή του στον Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών Αθηνών, ώστε να διερευνηθεί η διάπραξη τυχόν αξιόποινων πράξεων από έμμεση παρακολούθηση του κινητού του, κατόπιν της διαπίστωσης ότι άτομο με το οποίο διατηρούσε σταθερή επικοινωνία είχε επίσης τεθεί υπό παρακολούθηση (πρόκειται για τον κ. Γιάννη Αναστασάκο, στενό συνεργάτη του υπουργού Προστασίας του Πολίτη Μιχάλη Χρυσοχοϊδης).

Β. Παρακώλυση της ΑΔΑΕ κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων της

Όσον αφορά τις ενέργειες που θέτουν **ζήτημα παρεμπόδισης της άσκησης των αρμοδιοτήτων της ΑΔΑΕ**, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι στις **12 Ιανουαρίου 2023 15 καθηγητές και διδάσκοντες Συνταγματικό Δίκαιο προχώρησαν σε κοινή δήλωση**, με την οποία εξέφρασαν

την έντονη ανησυχία τους για τη **γνωμοδότηση του Ισιδώρου Ντογιάκου**, με την οποία ο εισαγγελέας του Αρείου Πάγου εξέφρασε την άποψη ότι η **ΑΔΑΕ δεν έχει πια αρμοδιότητα** για έλεγχο στους τηλεπικοινωνιακούς παρόχους σχετικά με τις άρσεις του απορρήτου. Στην ίδια γνωμοδότηση ο κ. Ντογιάκος αναφέρθηκε και σε ποινικές κυρώσεις - ακόμα και πρόσκαιρης κάθειρξης - σε περίπτωση παραβίασης των σχετικών διατάξεων από μέλη της ΑΔΑΕ.

Στη δήλωσή τους οι **15 συνταγματολόγοι** σημείωσαν ότι η γνωμοδότηση του κ. Ντογιάκου **«υποπίπτει σε μια σειρά σοβαρών ατοπημάτων»**. Επισήμαναν ότι «η ελεγκτική αρμοδιότητα της ΑΔΑΕ απονέμεται σε αυτήν απευθείας από το Σύνταγμα (άρθρο 19§2) και η έκτασή της δεν μπορεί να περιοριστεί ουδ' επ' ελάχιστο από τον νομοθέτη. Αρμόδια κατά το Σύνταγμα να διασφαλίζει το απόρρητο, η ΑΔΑΕ δεν έχει απλώς τη δυνατότητα αλλά την υποχρέωση να ελέγχει την ΕΥΠ, τους παρόχους και κάθε άλλον εμπλεκόμενο

παράγοντα για το αν κάνουν καλά τη δουλειά τους. Και τούτο ανά πάσα στιγμή, αυτεπαγγέλτως, ή κατόπιν καταγγελίας και χωρίς να μπορεί να της αντιταχθεί οποιοδήποτε απόρρητο ακόμη και για λόγους εθνικής ασφάλειας. Είναι άλλο η ενημέρωση του θιγομένου, ύστερα από αίτησή του, και άλλο ο έλεγχος της ΑΔΑΕ, ο οποίος αποβλέπει στην τήρηση της αντικειμενικής νομιμότητας. Αυτό θέλησε ο συνταγματικός νομοθέτης και η περί του αντιθέτου άποψη του κ. Εισαγγελέα, ότι δηλαδή ο εκάστοτε νομοθέτης μπορεί να καθορίζει κατά το δοκούν την έκταση της ελεγκτικής αρμοδιότητας της ΑΔΑΕ, δεν έχει το παραμικρό έρεισμα. Οι καθηγητές έκλεισαν την επιστολή τους **ασκώντας κριτική** στην αναφορά του κ. Ντογιάκου για άσκηση **ποινικής δίωξης** εναντίον μεταξύ άλλων των μελών της ΑΔΑΕ, καθώς «η δύσκολα αποκρυπτόμενη αυτή απειλή δεν είναι σε καμιά περίπτωση ο προσήκων τρόπος για την υπέρβαση των διαφωνιών δύο άμεσων οργάνων του κράτους».

Κατά μελών, αλλά και του προέδρου της ΑΔΑΕ κ. Χρήστου Ράμμου, στράφηκαν και εκπρόσωποι της κυβέρνησης. Στις 24 Ιανουαρίου 2023 ο κυβερνητικός εκπρόσωπος **Γιάννης Οικονόμου** επιτέθηκε κατά του κ. Ράμμου, λέγοντας ότι «τα όσα εδώ και καιρό πράττει ο επικεφαλής της ΑΔΑΕ συνιστούν βαρύ ατόπημα, θεσμικό και πολιτικό» και πως συμμετέχει σε «σχέδιο εξυπηρέτησης κομματικών σκοπιμοτήτων» της αξιωματικής αντιπολίτευσης. Στις 25 Ιανουαρίου 2023, ο κ. Οικονόμου επανήλθε με νέες φραστικές επιθέσεις κατά του κ. Ράμμου, κατηγορώντας τον για «προνομιακή σχέση με την αξιωματική αντιπολίτευση» και για έλλειψη σεβασμού απέναντι στην ανεξάρτητη Αρχή της οποίας προΐσταται.

Οι δηλώσεις του κυβερνητικού εκπροσώπου δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα και αποτελούν **απόπειρα υποβάθμισης και υπονόμευσης των θεσμικών ενεργειών της ΑΔΑΕ και του προέδρου της**, μέσω της απόδοσής

τους σε πολιτικά κίνητρα και όχι στη συνταγματικά και νομοθετικά επιβεβλημένη άσκηση των αρμοδιοτήτων της.

Σε αντίθεση με όσα υποστήριξε ο κυβερνητικός εκπρόσωπος, **η γνωστοποίηση των ευρημάτων της ΑΔΑΕ στη Βουλή** έγινε κατόπιν συνάντησης του τότε αρχηγού της αξιωματικής αντιπολίτευσης κ. Αλέξη Τσίπρα με τον κ. Ράμμο, αφότου η Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας της Βουλής, ελεγχόμενη από την πλειοψηφία της ΝΔ, είχε απορρίψει το αίτημα του προέδρου της ΑΔΑΕ για σύγκληση και θεσμική ενημέρωσή της σχετικά με τα ευρήματα των ελέγχων της ανεξάρτητης Αρχής, αφού άλλωστε πρόκειται για την κοινοβουλευτική επιτροπή που ήταν επιφορτισμένη με τη διερεύνηση του σκανδάλου των παρακολουθήσεων.

Μάλιστα, ο πρόεδρος της Βουλής κ. Κώστας Τασούλας, ο οποίος επίσης

έλαβε το αίτημα του προέδρου της ΑΔΑΕ για σύγκληση της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, χαράκτήρισε μειωτικά τον κ. Ράμμο ως «αυτόκλητο καλεσμένο», προσθέτοντας: «Η επιτροπή καλεί. Δεν αυτοπροτάσσεται κάποιος. Δεν είναι παραξενιά ή πείσμα. Υπάρχει θεσμική διαδικασία». Ο συνταγματολόγος και καθηγητής Δημοσίου Δικαίου και Κοινωνικής Διοίκησης στο Πάντειο Πανεπιστήμιο **Ξενοφών Κοντιάδης** χαράκτήρισε «θεσμικό ατόπημα» τη μη κλήση του κ. Ράμμου από την Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας.

Ακόμη, **η ενημέρωση ενός πολιτικού αρχηγού από τον πρόεδρο της ΑΔΑΕ αποτελεί θεσμική ενέργεια**, καθώς προβλέπεται από το άρθρο 8 παρ. 6 του ν. 5002/2022, σύμφωνα με το οποίο «ο πρόεδρος της Α.Δ.Α.Ε. ενημερώνει για θέματα άρσεων απορρήτου επικοινωνιών τον Πρόεδρο της Βουλής, τους αρχηγούς των κομμάτων που εκπροσωπούνται στη Βουλή και τον Υπουργό Δικαιοσύνης».

Την 1η Νοεμβρίου 2023, ο κ. Ράμμος δέχθηκε επίθεση και από τον πρωθυπουργό κ. Κυριάκο Μητσοτάκη, ο οποίος από το βήμα της Βουλής τον κατηγόρησε για «προσωπική ατζέντα». Όπως και στην περίπτωση του κ. Οικονόμου, ο πρωθυπουργός επιχείρησε ψευδώς να υποστηρίξει ότι οι θεσμικές ενέργειες της ΑΔΑΕ και του προέδρου της δεν οφείλονταν στην επιβεβλημένη άσκηση των προβλεπόμενων αρμοδιοτήτων τους, αλλά σε πολιτικά κίνητρα.

Οι παραπάνω αναφορές του πρωθυπουργού έγιναν κατά την επαναφορά της υπόθεσης των παρακολουθήσεων στην επικαιρότητα, **μετά την αποκάλυψη ότι η κυβέρνηση επιτάχυνε τη διαδικασία αντικατάστασης μελών της ΑΔΑΕ**, όταν ο κ. Ράμμος έστειλε πρόσκληση για συνεδρίαση της Ανεξάρτητης Αρχής με θέμα την επιβολή προστίμου στην ΕΥΠ ύψους 100.000 ευρώ για άρνηση συνεργασίας της Υπηρεσίας κατά τους ελέγχους για το σκάνδαλο των υποκλοπών (1, 2).

Στις 2 Νοεμβρίου 2023, κατά τη διάρκεια επιστημονικού συνεδρίου για τις ανεξάρτητες Αρχές, ο κ. Ράμμος τοποθετήθηκε σχετικά με τις επιθέσεις σε βάρος του:

«Στα γεράματα απέκτησα και ατζέντα. Σαράντα χρόνια στο ΣτΕ, δικαστής ποτέ δεν έδωσα αφορμή για το παραμικρό. Ποτέ δεν ακούστηκε το παραμικρό για μένα. Νιώθω ότι θίγεται η τιμή και η υπόληψή μου, η δικαστική μου τιμή. Αυτές δεν είναι συνθήκες για να εκτελεί τα καθήκοντά του ο επικεφαλής μιας ανεξάρτητης αρχής σε μια ευρωπαϊκή χώρα».

Ο πρόεδρος της ΑΔΑΕ μίλησε και για «δυσκολίες» και «προσπάθεια παρεμπόδισης της ΑΔΑΕ να κάνει ελέγχους», χαρακτηρίζοντας τη [γνωμοδότηση Ντογιάκου](#) ως «προειδοποίηση στα όρια της απειλής». Ο ίδιος σχολίασε σχετικά με τις απόπειρες παρεμπόδισης του έργου των μελών της ΑΔΑΕ:

«Όταν η πολιτεία δεν σέβεται την ανεξαρτησία των αρχών, την προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία των μελών τους, όλα τα άλλα είναι πολυτέλειες και οι αρχές δεν είναι ανεξάρτητες. Με εκφοβισμένα μέλη και προσωπικό δεν είναι αποτελεσματικές οι αρχές. Αλλιώς λειτουργούν διακοσμητικά».

Ο κ. Ράμμος [είχε αναφερθεί στη γνωμοδότηση Ντογιάκου](#) και τις επιθέσεις σε βάρος των μελών της ΑΔΑΕ και κατά την τοποθέτησή του στην **Επιτροπή Πολιτικών Ελευθεριών, Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (LIBE Committee), στις 26 Οκτωβρίου 2023:**

«Η γνωμοδότηση συνοδευόταν από απειλές ότι αν η ΑΔΑΕ δεν συμμορφωνόταν με τη γνωμοδότηση, πιθανώς θα υφίσταντο δίωξη με κατηγορίες όπως η κατασκοπεία. Παρά ταύτα, οι έρευνες της ΑΔΑΕ είναι νόμιμες με βάση τον νόμο 3115/2003, που δεν τροποποιήθηκε καθόλου από τον νόμο του 2022, στον οποίο βασίστηκε η γνωμοδότηση. Δήλωσα δημοσίως ότι αυτή η γνωμοδότηση αντίκειται στην συνταγματικά κατοχυρωμένη ανεξαρτησία της ΑΔΑΕ».

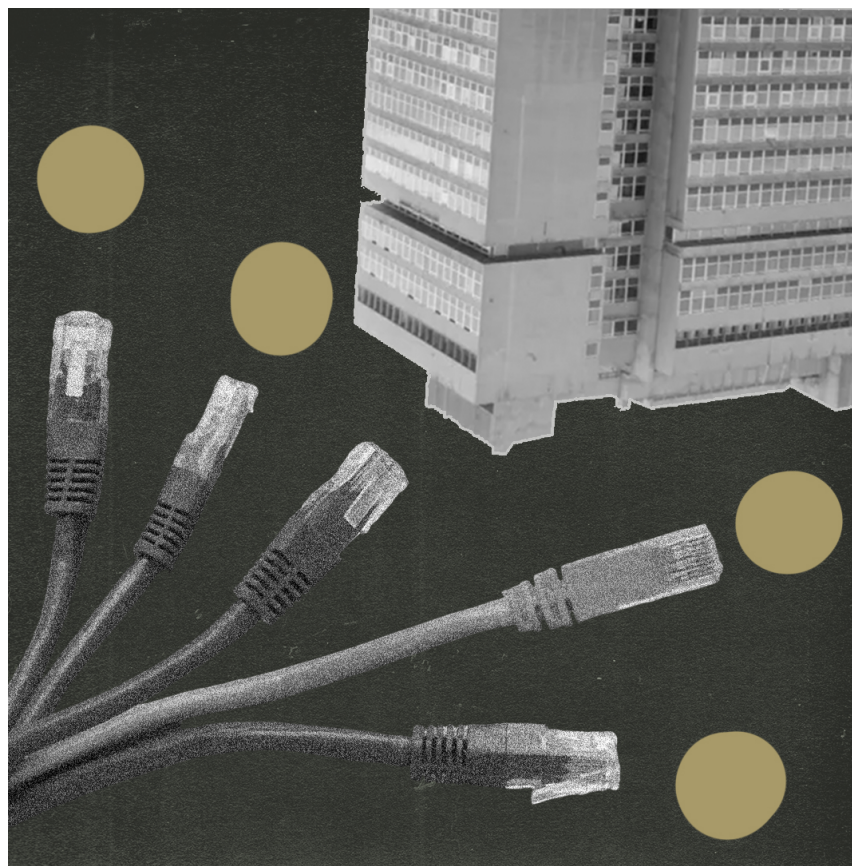
Οι παραβιάσεις του Κράτους Δικαίου με φόντο την παράνομη χρήση του Predator στην Ελλάδα έγιναν αντικείμενο **και της έκθεσης της Επιτροπής PEGA του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, η οποία εγκρίθηκε στις 8 Μαΐου 2023**. Σε αυτήν, η Επιτροπή PEGA σημείωσε ότι το Predator χρησιμοποιήθηκε παράνομα στην Ελλάδα «για πολιτικά και οικονομικά οφέλη», σε μια περίοδο κατά την οποία «νομοθετικές τροποποιήσεις έχουν αποδυναμώσει τις δικλίδες ασφαλείας» του πλαισίου προστασίας του απορρήτου των επικοινωνιών. Η ίδια συμπλήρωσε ότι «αυτό είχε ως αποτέλεσμα λογισμικό κατασκοπείας (σ.σ.: το Predator) να έχει χρησιμοποιηθεί εναντίον δημοσιογράφων, πολιτικών και επιχειρηματιών και να έχει εξαχθεί σε χώρες με αρνητικό ιστορικό ανθρωπίνων δικαιωμάτων».

Γ. Το ζήτημα της αντικατάστασης μελών της ΑΔΑΕ

Τον Σεπτέμβριο του 2023, [καταγράφηκαν](#) τεκμηριωμένες διαφωνίες αναφορικά και με την αντικατάσταση μελών της ΑΔΑΕ από τη Διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής την περίοδο κατά την οποία ο κ. Ράμμος είχε αποστείλει πρόσκληση για συνεδρίαση της Ανεξάρτητης Αρχής με θέμα την επιβολή προστίμου ύψους 100.000 ευρώ σε βάρος της ΕΥΠ λόγω άρνησης συνεργασίας της κατά τους ελέγχους για το σκάνδαλο των υποκλοπών. Ένα κορυφαίο θεσμικό ζήτημα που τέθηκε στο πλαίσιο αυτών των διαφωνιών αφορούσε το γεγονός ότι η απόφαση της Διάσκεψης των Προέδρων λήφθηκε χωρίς να έχει επιτευχθεί η απαιτούμενη κατά το Σύνταγμα αυξημένη πλειοψηφία των τριών πέμπτων των μελών της για την αλλαγή των εν λόγω μελών της ΑΔΑΕ, καθώς υπέρ της αντικατάστασης τάχθηκαν 16 εκ των 27 μελών της Διάσκεψης των Προέδρων.

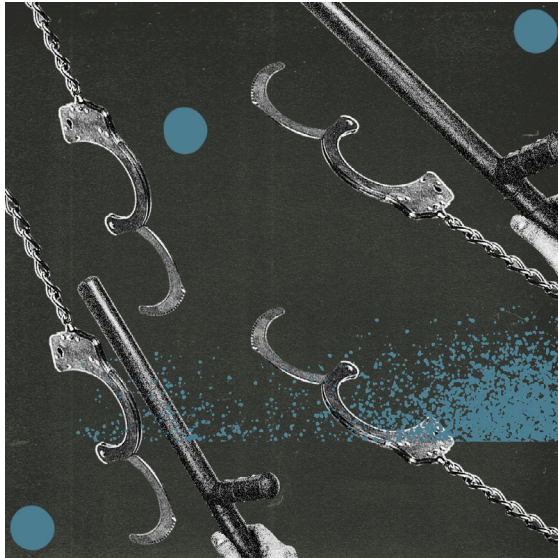

Αστυνομική βία & αυθαιρεσία

Στο πλαίσιο ενός Κράτους Δικαίου, η δράση και η λειτουργία των αστυνομικών Αρχών πρέπει να διέπεται από ορισμένες αρχές, όπως είναι μεταξύ άλλων η αρχή της νομιμότητας, η αρχή της αναλογικότητας, η απαγόρευση της καταχρηστικής άσκησης της αστυνομικής εξουσίας και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Παρότι η Αστυνομία έχει τη δυνατότητα να προβεί σε άσκηση βίας και σε επιβολή περιοριστικών της ελευθερίας μέτρων προκειμένου να εφαρμόσει το νόμο και να προστατέψει τα ανθρώπινα δικαιώματα από απόπειρες παραβίασής τους, αυτό δεν σημαίνει ότι και η όποια άσκηση προληπτικής ή κατασταλτικής «βίας» εκ μέρους της είναι νόμιμη. Αντιθέτως, η αυθαίρετη χρήση της δυνατότητας άσκησης βίας, η καταχρηστική χρήση εργαλείων του ποινικού δικαίου, καθώς και εν γένει η καθ' υπέρβαση των νόμιμων ορίων αστυνομική δράση αποτελούν ένα επικίνδυνο φαινόμενο για μία δημοκρατία.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, ο Ι. Γουσέτης ([Αστυνομία, Βία και Δικαιώματα- Μία επισκόπηση της αστυνομικής αυθαιρεσίας στην Ελλάδα, 2024](#)):

«Τα περιστατικά χρήσης υπέρμετρης σωματικής βίας από την αστυνομία, φυσικά, **δεν εξαντλούνται σε υποθέσεις που έτυχε να δουν το φως της δημοσιότητας, όπως οι παραπάνω, αντιθέτως, δεν συνιστούν παρά την κορυφή του παγόβουνου**, όπως έχει αναφέρει και ο Συνήγορος του Πολίτη. Ως εκ τούτου, ο ισχυρισμός **περί “μεμονωμένων περιστατικών” συγκρούεται με τα όσα προκύπτουν**, τόσο από τα στοιχεία που συλλέγονται από τα αρμοδίως θεσμικά όργανα, όσο και από την κοινή εμπειρία που αποτυπώνεται, άλλωστε, στο πλούσιο οπτικοακουστικό υλικό που είναι ελεύθερα προσβάσιμο στο διαδίκτυο».

Από τις καταγγελίες που κάθε χρόνο δημοσιεύονται (λαμβάνοντας πάντοτε υπόψη και το γεγονός ότι πολλά περιστατικά ουδέποτε καταγγέλλονται ή δημοσιεύονται) καθώς και από τις αναφορές αντίστοιχων ζητημάτων σε εκθέσεις και αναφορές εγχώριων ή διεθνών φορέων και οργανισμών, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι αποδεικνύουν και **το συστημικό και συστηματικό χαρακτήρα που φαίνεται να έχει λάβει το υπό κρίση φαινόμενο**. Σύμφωνα με τις **καταγραφές του Gonwatch και πλήθος καταγγελιών και δημοσιευμάτων**, το 2023 αποτέλεσε μια ακόμη χρονιά όπου περιστατικά αστυνομικής βίας και αυθαίρετης χρήσης της αστυνομικής εξουσίας είδαν το φως της δημοσιότητας. Μάλιστα, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι σε κάποιες περιπτώσεις η ένταση της καταγγελλόμενης αστυνομικής αυθαιρεσίας έλαβε πολύ σοβαρές διαστάσεις, περιλαμβάνοντας από **βασανισμό κρατούμενου** από δυνάμεις της αστυνομίας έως και **θάνατο προσώπων**.

Ας προσεγγίσουμε σε μεγαλύτερο βάθος τα συγκεκριμένα περιστατικά καταγγελλόμενης αστυνομικής παρανομίας.

- Στις 8 Ιουλίου 2023, αστυνομικός πυροβόλησε 20χρονο Σύριο μετά από καταδίωξη κοντά στη Λάρισα, [με αποτέλεσμα τον θανάσιμο τραυματισμό του.](#)

Μετά το περιστατικό, η Ελληνική Αστυνομία (ΕΛΑΣ) [εξέδωσε ανακοίνωση](#), αναφέροντας ότι για την υπόθεση ενημερώθηκε ο αρμόδιος εισαγγελέας και σε βάρος του αστυνομικού σχηματίστηκε δικογραφία.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση, ο αστυνομικός φέρεται να έκανε παράνομη χρήση του οπλισμού του, κατά παράβαση των ορίων που θέτει η ελληνική νομοθεσία. Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με το [άρθρο 3 παρ. 7 του ν. 3169/2003](#), «πυροβολισμός ακινητοποίησης ή εξουδετέρωσης απαγορεύεται», μεταξύ άλλων περιπτώσεων, και «εναντίον προσώπου που τρέπεται σε φυγή, όταν καλείται να υποστεί νόμιμο έλεγχο». Σε ανακοίνωσή της για το περιστατικό, η **Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΛΕΔΑ)** [υπογράμμισε](#) τη συστηματικότητα των περιστατικών αστυνομικής βίας, επισημαίνοντας ότι «για μία ακόμη φορά όργανο της ΕΛ.ΑΣ. [αδιαφόρησε](#) για τον νόμο «με συνέπεια τον θάνατο ενός νέου ανθρώπου».

- Λίγους μήνες αργότερα, **στις 11 Νοεμβρίου 2023, ο 17χρονος Ρομά Χρήστος Μιχαλόπουλος [έπεσε νεκρός από πυρά αστυνομικού της ομάδας ΟΠΚΕ](#) (Ομάδες Πρόληψης και Καταστολής Εγκλήματος) στη Βοιωτία.**

Την επόμενη ημέρα, η ΕΛΑΣ [εξέδωσε ανακοίνωση](#), αναφέροντας ότι «για την υπόθεση ενημερώθηκε σχετικά ο αρμόδιος Εισαγγελέας, ο εμπλεκόμενος αστυνομικός κρατείται και σε βάρος του σχηματίζεται δικογραφία, ενώ παράλληλα διατάχθηκε Ένορκη Διοικητική Εξέταση για την πειθαρχική διερεύνηση του περιστατικού». Στις 15 Νοεμβρίου, η ΕΛΑΣ [επανήλθε](#) με νέα ανακοίνωση, γνωστοποιώντας ότι ο αστυνομικός «τέθηκε σε διαθεσιμότητα», ενώ σύμφωνα με [δημοσιεύματα στον Τύπο](#) σε βάρος του ασκήθηκε **ποινική δίωξη για ανθρωποκτονία** από πρόθεση με ενδεχόμενο δόλο και παράνομη εκτέλεση πυροβολισμού εξουδετέρωσης.

Σε [ανακοίνωσή](#) της, η ΕΛΕΔΑ έκανε αναφορά για **«κανονικοποίηση της παράνομης αστυνομικής βίας»** στο πλαίσιο μιας θανατηφόρας αστυνομικής συμπεριφοράς, η οποία έθεσε σοβαρό ζήτημα υπέρμετρης αστυνομικής βίας με φόντο τα όρια που θέτει το άρθρο 3 του ν. 3169/2003 για τη χρήση υπηρεσιακού οπλισμού εκ μέρους των αστυνομικών Αρχών.

Η ίδια πρόσθεσε:

«Θα πρέπει να γίνει επιτέλους κατανοητό, τόσο από την πολιτική, όσο και από τη φυσική ηγεσία της ΕΛ.ΑΣ., αλλά και (κυρίως ίσως) από τη Δικαιοσύνη, ότι ο ρόλος της αστυνομίας είναι να προστατεύει τα συνταγματικά κατοχυρωμένα θεμελιώδη δικαιώματα όσων διαμένουν στη χώρα, όπως για παράδειγμα το **αυτονόητο δικαίωμά τους στη ζωή, και όχι να τα απειλεί ή να τα παραβιάζει. Κι αυτό, τελικά, είναι ζήτημα Δημοκρατίας».**

*ΣΗΜΕΙΩΣΗ:

Τα παραπάνω περιστατικά σοβαρής αστυνομικής αυθαιρεσίας θα πρέπει να εξεταστούν συνδυαστικά με ανάλογα ευρήματα των δύο προηγηθεισών εκθέσεων του Gonwatch για τις παραβιάσεις του Κράτους Δικαίου στην Ελλάδα, στο πλαίσιο των οποίων [είχαμε καταγράψει](#) ότι στις 5 Δεκεμβρίου 2022 ο ανήλικος **(16χρονος Ρομά) Κώστας Φραγκούλης** δολοφονήθηκε κατά τη διάρκεια καταδίωξης, όταν ένας αστυνομικός πυροβόλησε εναντίον του δύο φορές και η μία σφαίρα τον βρήκε στο κεφάλι.

• Τον Σεπτέμβριο του 2023, ο Κώστας Μανιουδάκης πέφτει νεκρός κατά τη διάρκεια αστυνομικού ελέγχου, με τους συγγενείς του να καταγγέλλουν από την πρώτη στιγμή ότι ο θάνατός του επήλθε συνεπεία της αστυνομικής βίας που δέχθηκε. Όπως αναφέρουν δημοσιεύματα, έναν περίπου χρόνο μετά το περιστατικό, ασκήθηκε ποινική δίωξη κατά των εμπλεκόμενων αστυνομικών για ανθρωποκτονία εκ προθέσεως.

• Τον Μάρτιο του 2023 σειρά δημοσιευμάτων και καταγγελιών αναφέρονται στον βασανισμό και ξυλοδαρμό του 33χρονου κρατουμένου Σίμου Πρέλα (Zefi Sajmir) από αστυνομικούς της Ασφάλειας Καβάλας και του Μεταγωγών. Σύμφωνα με ανακοίνωση του υπουργείου Προστασίας του Πολίτη, «από την Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων Σωμάτων Ασφαλείας συνελήφθησαν στο πλαίσιο του αυτοφώρου [...] τέσσερις αστυνομικοί, κατηγορούμενοι για βασανιστήρια και άλλες προσβολές της ανθρώπινης αξιοπρέπειας κατά συναυτουργία».

Η ανακοίνωση πρόσθεσε ότι «οι συλληφθέντες, με τη δικογραφία που σχηματίστηκε σε βάρος τους, οδηγήθηκαν στην αρμόδια εισαγγελική Αρχή».

Σταχουλογώντας περαιτέρω περιστατικά και καταγγελίες υπέρμετρης βίας ή αστυνομικής αυθαιρεσίας από το 2023, αναφέρουμε ακόμη:

- την [καταγγελία](#) για αστυνομική βία σε βάρος ανηλίκου στη Μήλο,
- την [άσκηση σωματικής βίας](#) εκ μέρους αστυνομικών κατά πεσμένου στο έδαφος και ακινητοποιημένου διαδηλωτή,
- τις [καταγγελίες](#) για αστυνομική βία κατά τη διάρκεια επιχείρησης στο Ηράκλειο της Κρήτης,
- τα [περιστατικά αστυνομικής αυθαιρεσίας](#) κατά διαδηλωτριών στη Λάρισα,
- την [άσκηση αστυνομικής βίας](#) κατά δημοσιογράφου παρότι εκείνος είχε δηλώσει την επαγγελματική του ιδιότητα,
- τις [καταγγελίες για απρόκλητη επίθεση](#) και αναίτιες προσαγωγές στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο,
- την [άσκηση αστυνομικής βίας](#) σε βάρος δικηγόρου στο πλαίσιο άσκησης των καθηκόντων της,
- την καταγγελλόμενη [επίθεση αστυνομικού](#) σε βάρος νεαρής εγκύου Ρομά,
- τον [τραυματισμό ατόμου](#) στο κεφάλι εξαιτίας παράνομης χρήσης οπλισμού εκ μέρους (συλληφθέντα) αστυνομικού στη Ροδόπη,
- την [καταγγελία αστυνομικής βίας](#) κατά 15χρονου στη Θεσσαλονίκη,
- τη [χρήση χημικών](#) και την προσφυγή σε άσκηση υπέρμετρης αστυνομικής βίας έξω από τα δικαστήρια του Βόλου,
- τη [ρίψη χημικών](#) στον σταθμό του μετρό στο Μεταξουργείο,
- την [απρόκλητη επίθεση](#) της αστυνομίας κατά μελών και στελεχών του ΚΚΕ στη Θεσσαλονίκη,
- την [αστυνομική αυθαιρεσία](#) σε βάρος εκπαιδευτικών και σπουδαστριών κατά τη διάρκεια διαμαρτυρίας,
- τις [καταγγελίες για περιστατικά αστυνομικής αυθαιρεσίας](#) μετά τον τραυματισμό αστυνομικού,
- την [καταγγελία για αστυνομική βία](#) κατά 16χρονης στο Νέο Ηράκλειο,
- τη [λεκτική και σωματική επίθεση](#) κατά δημοσιογράφων εκ μέρους αστυνομικών κατά την κάλυψη ζητήματος δημοσίου ενδιαφέροντος.

Δικαιώματα Προσφύγων & Μεταναστών

Σοβαρές – και αφορούσες χιλιάδες θιγόμενα άτομα – ήταν οι περιπτώσεις παραβίασης του Κράτους Δικαίου κατά το 2023 και όσον αφορά τα δικαιώματα προσφύγ(ισσ)ων και μεταναστ(ρι)ών, **ειδικά με φόντο τις κρατικές ευθύνες στο ναυάγιο της Πύλου**, τα αυξανόμενα τεκμήρια για την **πραγματοποίηση επαναπροωθήσεων αιτούντων/-ουσών άσυλο εκ μέρους των ελληνικών Αρχών**, παρότι τα **rushbacks απαγορεύονται** από το **άρθρο 33 της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων**, γνωστής και ως **Σύμβασης της Γενεύης** αλλά και **τις συνθήκες διαβίωσης στα Κέντρα Υποδοχής**.

Ένα ποιοτικό χαρακτηριστικό που αναδεικνύει τη σημασία των παραβιάσεων του Κράτους Δικαίου αναφορικά με τα δικαιώματα προσφύγων και μεταναστών είναι **η συστηματική αναγνώριση και καταδίκη τους** τόσο από το **Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ)** όσο και από την **ελληνική δικαιοσύνη**.

Πιο αναλυτικά, κατά τη διάρκεια του 2023 το ΕΔΔΑ:

- **Καταδίκασε την Ελλάδα στην υπόθεση Β.Υ. κατά Ελλάδας** για παραβίαση του διαδικαστικού σκέλους του άρθρου 3 (απαγόρευση βασανιστηρίων) της ΕΣΔΑ λόγω της αναποτελεσματικότητας της έρευνας επί των ισχυρισμών του Τούρκου προσφεύγοντος στο δικαστήριο ότι υπέστη **κακομεταχείριση από τις ελληνικές Αρχές και τελικά επαναπροωθήθηκε** από την Ελλάδα στην Τουρκία.
- **Καταδίκασε την Ελλάδα στην υπόθεση Mirzai και λοιποί κατά Ελλάδας** για παραβίαση των άρθρων 3 (απαγόρευση βασανιστηρίων) και 5 (δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια) λόγω της **κράτησης των προσφευγόντων** στο αστυνομικό τμήμα του **Αγίου Παντελεήμονα** για μεγάλο χρονικό διάστημα ενόψει της απέλασής τους.

- **Καταδίκασε την Ελλάδα στην υπόθεση Ε.Φ. κατά Ελλάδας** για παραβίαση των άρθρων 3 (απαγόρευση βασανιστηρίων) και 13 (δικαίωμα πραγματικής προσφυγής) της ΕΣΔΑ λόγω **παράλειψης των αρχών να παράσχουν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη** σε ασθενή αιτούσα άσυλο.

- **Καταδίκασε την Ελλάδα στην υπόθεση Υπόθεση Η.Α. και λοιποί κατά Ελλάδας** για παραβίαση των άρθρων 3 (απαγόρευση βασανιστηρίων) και 13 (δικαίωμα πραγματικής προσφυγής) της ΕΣΔΑ λόγω των **συνθηκών διαβίωσης** των μεταναστών και των αιτούντων άσυλο στο **Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης στη Μόρια της Λέσβου**.

- **Καταδίκασε την Ελλάδα στην υπόθεση Α.Δ. κατά Ελλάδας** για παραβίαση του άρθρου 3 (απαγόρευση βασανιστηρίων) της ΕΣΔΑ λόγω των **συνθηκών διαβίωσης στο Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης μεταναστών της Σάμου**.

- **Καταδίκασε την Ελλάδα στις υποθέσεις Μ.Ι. κατά Ελλάδας και Μ.Β. κατά Ελλάδας** για παραβίαση του άρθρου 3 (απαγόρευση βασανιστηρίων) της ΕΣΔΑ λόγω των συνθηκών διαβίωσης προσφευγουσών, δύο εγκύων αιτουσών διεθνούς προστασίας, στο ΚΥΤ Σάμου.

Επιπλέον, και η **ελληνική δικαιοσύνη** εξέδωσε εντός του 2023 αποφάσεις από τις οποίες προκύπτουν παραβιάσεις δικαιωμάτων ατόμων που αιτήθηκαν άσυλο στην Ελλάδα.

- **Συγκεκριμένα, στις 7 Φεβρουαρίου 2023**, απόφαση του Διοικητικού Πρωτοδικείου Καβάλας **διαπίστωσε παράνομη σύλληψη και κράτηση Αφγανού** αιτούντος άσυλο, κατά παράβαση του άρθρου 50 του ν. 4939/2022, σύμφωνα με το οποίο «πολίτης τρίτης χώρας ή ανιθαγενής που αιτείται διεθνή προστασία, δεν κρατείται για τον λόγο μόνο ότι έχει υποβάλει αίτηση διεθνούς προστασίας».

- **Ακόμη, στις 17 Μαρτίου 2023**, δύο αποφάσεις του Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθηνών **διαπίστωσαν παράνομη σύλληψη και κράτηση δύο Αφγανών** αιτούντων άσυλο, πάλι κατά παράβαση του άρθρου 50 του ν. 4939/2022.

Τα περιστατικά και οι καταγγελίες παραβίασης δικαιωμάτων προσφύγ(ισσ)ων και μεταναστ(ρι)ών δεν περιορίστηκαν το 2023 σε μεμονωμένες περιπτώσεις, αλλά αφορούσαν κυριολεκτικά χιλιάδες πρόσωπα.

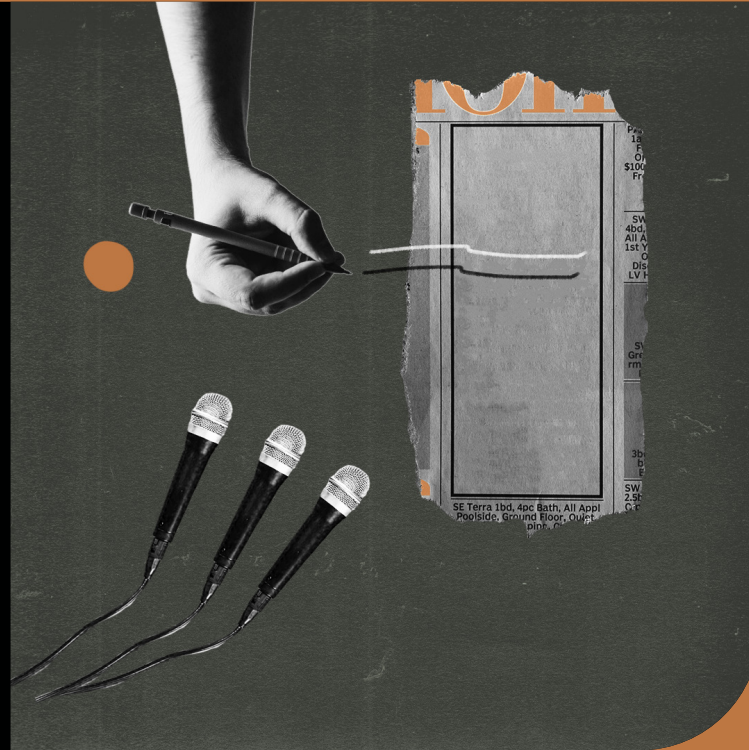
Πιο αναλυτικά, κατά το εξεταζόμενο έτος δημοσιεύθηκαν τεκμήρια, αναφορές και καταγγελίες για 50 περιστατικά επαναπροωθήσεων και άτυπων αναγκαστικών επιστροφών τουλάχιστον 2.157 ατόμων από την Ελλάδα (στη σχετική έκθεση της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου – ΕΕΔΑ), για επαναπροώθηση προς την Τουρκία 12 προσφύγων από τη Λέσβο και 10 προσφύγων από τη Σάμο, για διακρίσεις συνδεδεμένες με τον σεξουαλικό προσανατολισμό και τη μετανάστευση σε σχολικό εγχειρίδιο, για μη ορθή μεταφορά της οδηγίας 2011/95/ΕΕ σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για την εσφαλμένη

μεταφορά της οδηγίας 2013/33/ΕΕ σχετικά με τις συνθήκες υποδοχής των αιτουσών και των αιτούντων διεθνούς προστασίας, για τη χρήση μειωτικών για την προσωπικότητα όρων από την ΕΛΑΣ, για -αναφερόμενες από την ίδια την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Εσωτερικών Υποθέσεων και Μετανάστευσης Ίλβα Γιόχανσον- παραβιάσεις της ενωσιακής νομοθεσίας αναφορικά με τα δικαιώματα των προσφυγισσών και των προσφύγων, για την ύπαρξη μυστικών κελιών στα πλοία της γραμμής Ιταλία - Ελλάδα όπου κρατούνταν υπό απάνθρωπες και εξευτελιστικές συνθήκες πρόσφυγες και μετανάστες, για τις -αναφερόμενες από στέλεχος του Οργανισμού Ευρωπαϊκής Συνοριοφυλακής Frontex- επαναπροωθήσεις προσφύγων, καθώς και για τη σύλληψη δικηγόρου κατά την άσκηση των καθηκόντων του στο πλαίσιο προσφυγικού ζητήματος.

Ελευθερία του Τύπου

Η ελευθερία του Τύπου, εκ των ων ουκ άνευ όρος για την εύρυθμη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος, κατοχυρώνεται τόσο στο ελληνικό Σύνταγμα (Άρθρο 14 παρ. 2: «Ο τύπος είναι ελεύθερος.

Η λογοκρισία και κάθε άλλο προληπτικό μέτρο απαγορεύονται»), όσο και στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ, άρθρο 10) και τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (άρθρο 11).

Ωστόσο, και το 2023, υπήρξαν σημαντικές αναφορές και καταγγελίες για παραβιάσεις ή σοβαρές απειλές κατά της ελευθερίας του Τύπου στην Ελλάδα. Ένα ποιοτικό χαρακτηριστικό που πρέπει να λάβουμε υπόψη μας είναι το γεγονός ότι **οι παρακολουθήσεις σε βάρος δημοσιογράφων και η έλλειψη προστασίας από τις καταχρηστικές αγωγές SLAPPs** (Strategic Lawsuits Against Public Participation – Στρατηγικές Αγωγές Κατά της Συμμετοχής του Κοινού), σκοπός των οποίων είναι η φίμωση των ρεπόρτερ και των μίντια μέσω της ηθικής και οικονομικής εξόντωσής τους, συνέχισαν να αποτελούν και για το έτος αναφοράς της έκθεσης σοβαρές κατηγορίες απειλών κατά της ελευθερίας του Τύπου.

Σημειώνουμε ότι η ελληνική κυβέρνηση πρέπει να ενσωματώσει την ενωσιακή [οδηγία 2024/1069 για την προστασία από τις αγωγές SLAPPs](#), με την προθεσμία ενσωμάτωσης στην εθνική νομοθεσία να λήγει για τα κράτη μέλη στις 7 Μαΐου 2026.

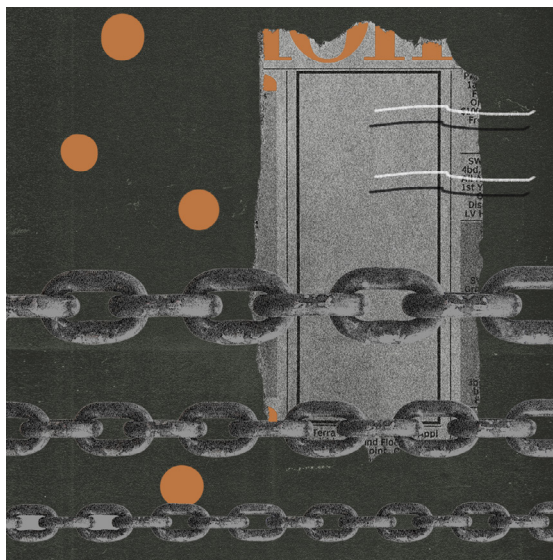

Στις παραπάνω δύο κατηγορίες απειλών κατά της ελευθερίας του Τύπου εντάσσονται για το 2023:

- οι **αγωγές** του **παραιτηθέντος για την υπόθεση των παρακολουθήσεων κ. Γρηγόρη Δημητριάδη κατά ΜΜΕ** και δημοσιογράφων που ερεύνησαν το σκάνδαλο των υποκλοπών, αγωγές που έχουν καταδικαστεί από διεθνείς και εγχώριες οργανώσεις προάσπισης της ελευθερίας του Τύπου και των ΜΜΕ (**Ρεπόρτερ Χωρίς Σύνορα - RSF**, **Διεθνές Ινστιτούτο Τύπου - IPI**, **Ένωση Συντακτών Ημερήσιων Εφημερίδων Αθηνών - ΕΣΗΕΑ**) ως φέρουσες χαρακτηριστικά των αγωγών SLAPPs.

- η πρόβλεψη -εκ μέρους της ελληνικής και ευρωπαϊκών κυβερνήσεων - της **δυνατότητας παρακολούθησης δημοσιογράφων** για λόγους εθνικής ασφάλειας, ακόμα και με τη χρήση λογισμικών υποκλοπών, στάση που έτυχε

καταδίκης από διεθνείς και εγχώριες οργανώσεις προάσπισης της ελευθερίας του Τύπου και των ΜΜΕ (μεταξύ αυτών η **Διεθνής Ομοσπονδία Δημοσιογράφων - ΔΟΔ**, η **Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Δημοσιογράφων - ΕΟΔ** και η **ΕΣΗΕΑ**).

Ζήτημα αναποτελεσματικής προστασίας της ελευθερίας του Τύπου στην Ελλάδα κατά το έτος αναφοράς έγειραν επίσης:

- Η **παραβίαση των αρχών της ΕΡΤ** με σκοπό τη στήριξη της κυβέρνησης στο ζήτημα της ίδρυσης ιδιωτικών πανεπιστημίων στην Ελλάδα. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η Δημόσια Ραδιοτηλεόραση παρουσίασε πολίτες να τάσσονται υπέρ της κυβερνητικής θέσης για ίδρυση ιδιωτικών ΑΕΙ στην Ελλάδα, αποσιωπώντας αφενός ότι ένας εξ αυτών είναι μέλος της προσκείμενης στη ΝΔ νεολαίας της ΟΝΝΕΔ, αφετέρου ότι ένας έτερος συμμετέχων στο ρεπορτάζ ήταν υποψήφιος με τη ΝΔ στις εθνικές εκλογές του 2023. Παράλληλα, η ΕΡΤ φιλοξένησε πέντε τοποθετήσεις από ισάριθμους συνεντευξιαζόμενους, το σύνολο των οποίων τάχθηκε υπέρ της ίδρυσης ιδιωτικών ΑΕΙ, χωρίς παράλληλα να παρουσιάζονται διαφορετικές απόψεις.

- Η **καταγγελία της εφημερίδας Documento για επιβολή προστίμου ύψους 240.000 ευρώ** από την Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων (ΑΑΔΕ). Στο πλαίσιο της εν λόγω υπόθεσης, το Documento κατήγγειλε το διοικητικό μέτρο σε βάρος του ως πολιτικά υποκινούμενο, με στόχο να παραλύσει την επιχείρησή του και να φιμώσει τα ρεπορτάζ του, υποστηρίζοντας ότι το κλιμάκιο των ελεγκτών «γνωμάτευσε ότι επειδή το Documento δίνει διαφήμιση με μεγάλες εκπτώσεις, αυτό κατά την αυθαίρετη κρίση τους σημαίνει ότι στην πραγματικότητα οι διαφημιζόμενοι πληρώνουν ένα μικρό ποσό γιατί τα άλλα τα δίνουν όπως υπονοούν μαύρα!».

- Η **εφαρμογή του μέτρου του αυτόφωρου** σε βάρος του δημοσιογράφου Πέτρου Κουσουλού κατά την άσκηση εκ μέρους του δημοσιογραφικής εργασίας, όταν κατά τη διάρκεια κάλυψης ποινικής δίκης κατηγορούμενη άσκησε μήνυση σε βάρος του, η οποία και οδήγησε στην προσαγωγή του.

- Η **δικαστική κλήση των δημοσιογράφων** Βαγγέλη Τριάντη και Κώστα Βαξεβάνη για ενδεχόμενη παραβίαση του υπηρεσιακού απορρήτου κατά την άσκηση του δημοσιογραφικού τους επαγγέλματος και συγκεκριμένα μετά τη δημοσιοποίηση εκ μέρους της εφημερίδας Documento πορίσματος του Σώματος Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος (ΣΔΟΕ), στο οποίο διαπιστωνόταν ζημία ύψους δύο εκατ. ευρώ του ελληνικού Δημοσίου από τις απευθείας αναθέσεις της Γενικής Γραμματείας Αντεγκληματικής Πολιτικής Σοφίας Νικολάου κατά την περίοδο της πανδημίας.

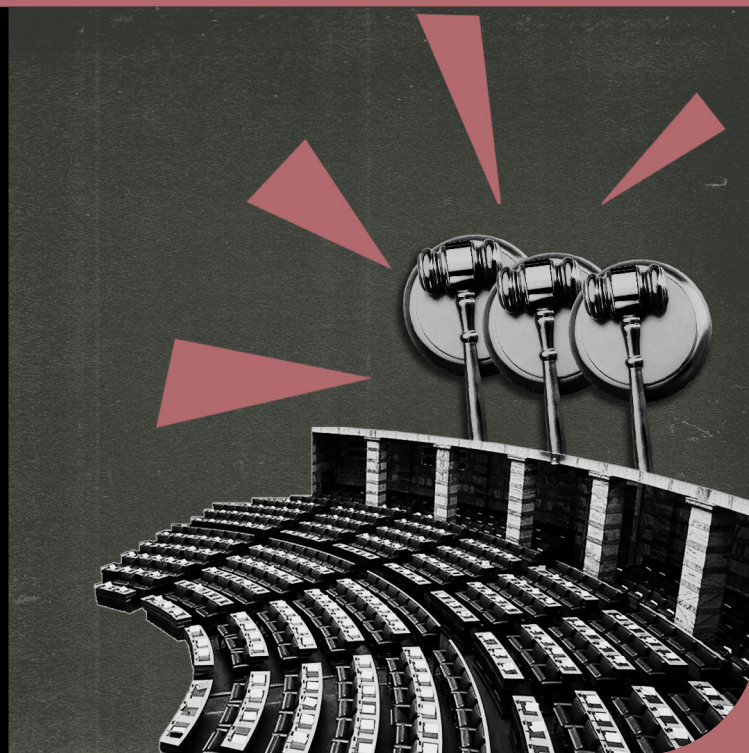
- Η **άρνηση δημοσιογραφικής πρόσβασης** σε προσφυγικές δομές εκ μέρους της ελληνικής κυβέρνησης. Πιο συγκεκριμένα, στις 2 Οκτωβρίου 2023 το υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου απέρριψε αίτημα της δημοσιογράφου Λυδίας Εμμανουηλίδου για επίσκεψη στην Κλειστή Ελεγχόμενη Δομή (ΚΕΔ) της Σάμου, στο πλαίσιο παραγωγής ρεπορτάζ. Το υπουργείο αρνήθηκε να

παράσχει πρόσβαση, υποστηρίζοντας ότι οι επισκέψεις δημοσιογράφων στα κέντρα υποδοχής προσφύγων έχει τεθεί σε αναστολή μέχρι νεότερης ενημέρωσης.

- Η **λεκτική και σωματική επίθεση** κατά δημοσιογράφων εκ μέρους αστυνομικών κατά την κάλυψη της εκκένωσης της συμβολικής ανακατάληψης της Terra Incognita στη Θεσσαλονίκη, περιστατικό που καταγγέλθηκε τόσο από την Ένωση Συντακτών Μακεδονίας – Θράκης (ΕΣΗΕΜ-Θ) όσο και από τον μηχανισμό καταγραφής παραβιάσεων της ελευθερίας του Τύπου Mapping Media Freedom.

- Η **σύλληψη τριών δημοσιογράφων και ενός εικονολήπτη** κατά τη διάρκεια της δημοσιογραφικής κάλυψης των γεγονότων μετά το σιδηροδρομικό δυστύχημα των Τεμπών στη Λάρισα και την προσπάθεια ενημέρωσης του κοινού σχετικά με ένα ζήτημα δημοσίου ενδιαφέροντος, για το οποίο η κοινή γνώμη έχει δικαίωμα προς ενημέρωση.

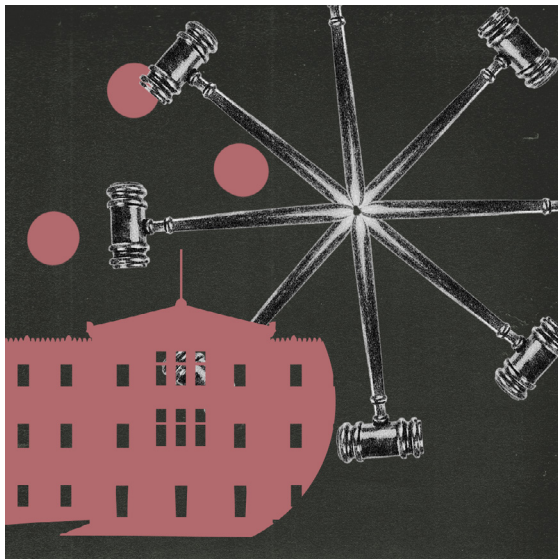
**Διαδικασία
προετοιμασίας
& θέσπισης
νόμων**

Τόσο ο συνταγματικός όσο και ο κοινός νομοθέτης έχουν διαμορφώσει ένα ευρύ πλαίσιο κανόνων καλής νομοθέτησης με σκοπό την κατοχύρωση της διαφάνειας και της συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών στη νομοπαραγωγική διαδικασία, καθώς και την εμβάθυνση συμπεριληπτικών πρακτικών και δημοκρατικών αρχών κατά τη λήψη αποφάσεων από τα κρατικά όργανα.

Παρά τη σημασία των κανόνων καλής νομοθέτησης για το Κράτος Δικαίου, κατά τη διάρκεια **και** του 2023 αρκετοί από τους παραπάνω κανόνες φαίνεται να μην ακολουθήθηκαν στην πράξη από την ελληνική κυβέρνηση. Πιο αναλυτικά, εντός του έτους αναφοράς της παρούσας έκθεσης καταγράψαμε τα προβλήματα που διαπιστώθηκαν κατά τη διαδικασία που ακολουθήθηκε για την ψήφιση πλειάδας νόμων, καθώς και ζητήματα μη τήρησης της **προθεσμίας διαβούλευσης σε νομοσχέδια που διατρέχουν σημαντικά**

υπουργεία, αλλά και ζητήματα σχετικά με την κατάθεση εκπρόθεσμων ή/και άσχετων τροπολογιών σε άλλους νόμους. Μάλιστα, σε κάποιες περιπτώσεις, ένας νόμος μπορεί να έπασχε ταυτόχρονα από δύο ζητήματα από τα παραπάνω.

Τα δεδομένα του **2023** θα πρέπει να προσεγγιστούν συνδυαστικά με τις δύο προηγούμενες εκθέσεις του Gonwatch (έτη αναφοράς: 2021 και 2022), οι οποίες είχαν διαπιστώσει ανάλογης ευρείας έκτασης παραβίαση των αρχών καλής νομοθέτησης.

Ας δούμε μερικά στατιστικά αναφορικά με τις παραβιάσεις των κανόνων καλής νομοθέτησης εκ μέρους της εκτελεστικής και της νομοθετικής εξουσίας (δηλαδή της κυβέρνησης και της Βουλής) κατά τη διάρκεια του 2023:

Σύμφωνα με την ανάλυση δεδομένων του Vouliwatch και του Gonwatch, ψηφίστηκαν από τη Βουλή **72 νομοθετήματα** (52 νόμοι και 20 διεθνείς συμβάσεις – ν. 5008/2023 έως 5079/2023). Μελετώντας διεξοδικότερα τους 49 από αυτούς τους νόμους¹, παρατηρήθηκαν μεταξύ άλλων τα ακόλουθα:

- Οι προθεσμίες της δημόσιας διαβούλευσης συχνά γίνονται αντικείμενο σύντμησης αναιτιολόγητα ή ανεπίτρεπτα. Ειδικότερα, κατά το έτος 2023 φαίνεται να τέθηκαν σε δημόσια διαβούλευση 47 σχέδια νόμου, τα οποία στη συνέχεια (είτε ολόκληρα είτε ορισμένες διατάξεις τους) κατατέθηκαν ενώπιον της Βουλής προς ψήφιση. Η προθεσμία διαβούλευσης στα 27 εξ αυτών (δηλαδή σε περισσότερα από τα μισά – 57,4%) ήταν μικρότερη από 14 μέρες, χωρίς να αιτιολογείται ή έστω να αναφέρεται ο λόγος για τον οποίο αποφασίστηκε η εν λόγω σύντμηση. Μάλιστα, σε 11 από αυτά η προθεσμία διαβούλευσης ήταν μικρότερη από επτά (πλήρεις) ημέρες, παρά τα όσα προβλέπει το άρθρο 62 του ν. 4622/2019. Αναφέρεται χαρακτηριστικά πως: α) σχέδιο νόμου του υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας τέθηκε σε διαβούλευση για τέσσερις

μόλις ημέρες και β) σχέδιο νόμου του υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών, διατάξεις του οποίου εντάχθηκαν στο ν. 5035/2023, τέθηκε σε διαβούλευση για τρεις μόλις ημέρες.

- **Αρκετές διατάξεις φαίνεται να μην περνάνε από το στάδιο της διαβούλευσης.** Παρατηρήθηκε, μεταξύ άλλων, πως: **i)** σε **35** περιπτώσεις το σχέδιο νόμου που εισήχθη προς ψήφιση είχε περισσότερα άρθρα από το αντίστοιχο (ή τα αντίστοιχα) νομοσχέδιο(-α) που τέθηκε(-αν) σε διαβούλευση και **ii)** τα σχέδια νόμου που εισήχθησαν για ψήφιση φαίνεται να περιλαμβάνουν **συνολικά 3.091 άρθρα** με **μόλις τα 2.587** από αυτά τα άρθρα να ανευρίσκονται και στα αντίστοιχα σχέδια νόμου που είχαν εισαχθεί για διαβούλευση (ανεξαρτήτως του αν είχαν ή όχι την ίδια μορφή και στα δύο αυτά σχέδια νόμου²).

¹ Τα στοιχεία που παρουσιάζονται αφορούν 49 νομοθετήματα καθώς δεν λήφθηκαν υπόψη οι 20 διεθνείς συμβάσεις και οι νόμοι 5077, 5065, 5064/2023 που αφορούν τον προϋπολογισμό, τον απολογισμό και τον ισολογισμό του κράτους, δηλαδή νομοθετήματα για τα οποία εφαρμόζονται ειδικοί κανόνες ως προς την ψήφισή τους.

² Σημειώνεται πως στους ως άνω υπολογισμούς δεν περιλαμβάνονται οι νόμοι 5015, 5022, 5046, 5048 και 5059/2023 (ή τα αντίστοιχα άρθρα τους) που αναφέρονται στην κύρωση π.ν.π. ή στις κυρώσεις δωρεών ή στις κυρώσεις συμβάσεων παραχώρησης.

• **Κατατίθενται και ψηφίζονται συνεχώς εκπρόθεσμες και άσχετες τροπολογίες.** Ειδικότερα παρατηρήθηκε πως κατά τη διαδικασία ψήφισης 42 νόμων κατατέθηκαν μία ή περισσότερες υπουργικές τροπολογίες. Ο αριθμός των κατατεθεισών τροπολογιών ανέρχεται σε **75**, με τα άρθρα που περιέχονταν στις εν λόγω τροπολογίες να ανέρχονται σε 439. Από τις 75 αυτές τροπολογίες: **α)** οι **51** (68%) κατατέθηκαν είτε την ίδια είτε την προηγούμενη ημέρα της ψήφισης του νόμου (ή της έναρξης της συζήτησης στην Ολομέλεια της Βουλής, στις περιπτώσεις που έλαβαν χώρα περισσότερες συνεδριάσεις για την ψήφιση του νόμου) και **β)** οι **70** (93,3%) περιείχαν και διατάξεις που δεν σχετιζόνταν άμεσα με το αντικείμενο (ή έστω κάποιο από τα αντικείμενα) που ρύθμιζε το σχέδιο νόμου υπό την αρχική του μορφή (δηλαδή το σχέδιο νόμου που εισήχθη προς διαβούλευση).

• **Φαίνεται να μην αποτελεί εξαίρεση το να ρυθμίζει ένας νόμος πολλά και διαφορετικά μεταξύ τους ζητήματα / αντικείμενα.** Αναφέρεται, μεταξύ άλλων, πως ο τίτλος 36 νόμων περιείχε φράσεις όπως «και άλλες/λοιπές διατάξεις», «και άλλες επείγουσες διατάξεις/ρυθμίσεις...», «λοιπές/άλλες διατάξεις/ρυθμίσεις του Υπουργείου», «λοιπές επείγουσες διατάξεις αρμοδιότητας...», «ρυθμίσεις αρμοδιότητας Υπουργείου...», γεγονός που κατά πάσα πιθανότητα υποδεικνύει και την ύπαρξη άσχετων διατάξεων στο σώμα του νόμου (δείτε περισσότερα στο άρθρο: [«Οι τίτλοι των νόμων του έτους 2023 και οι προβληματισμοί σε επίπεδο καλής νομοθέτησης»](#)).

• Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ότι **το χρονικό διάστημα από το τέλος της διαβούλευσης έως την κατάθεση του σχεδίου νόμου προς ψήφιση στη Βουλή φαίνεται σε αρκετές περιπτώσεις να είναι άκρως περιορισμένο** [ελάχιστο: 0 ημέρες,

μέγιστο: 29 ημέρες, μέσος όρος: 4,96, διάμεσος: 2]. Παρατηρήθηκε ειδικότερα πως σε 20 περιπτώσεις η κατάθεση του σχεδίου νόμου στη Βουλή λαμβάνει χώρα **την ίδια ή την επόμενη ημέρα από το τέλος της διαβούλευσης**. Το γεγονός αυτό δημιουργεί έντονους προβληματισμούς, καθώς τίθεται εν αμφιβόλω το **κατά πόσον λαμβάνονται ουσιαστικά υπ' όψιν** (ή και μπορούν να ληφθούν γενικά υπ' όψιν) τα υποβληθέντα στη **διαβούλευση σχόλια**.

Σε κάθε περίπτωση, σημειώνεται ότι σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας του Αντώνη Αθανασίου ([Impact analysis of Greece's OpenGov public consultation contributions on final legislation, 2024](#)) ο χρόνος που μεσολαβεί μεταξύ της διαβούλευσης ενός σχεδίου νόμου και της ψήφισής του επηρεάζει το περιεχόμενό του (όσος περισσότερος χρόνος μεσολαβεί μεταξύ της διαβούλευσης ενός νόμου και της ψήφισής του τόσο μεγαλύτερες οι αλλαγές που επέρχονται σε αυτόν).

Ενωσιακές & διεθνείς υποχρεώσεις

Ως κράτος μέλος της ΕΕ, η Ελλάδα έχει υποχρέωση να εφαρμόζει την ενωσιακή νομοθεσία, αλλά και τους κανόνες του διεθνούς δικαίου με σκοπό την κατοχύρωση και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (βλ. μεταξύ άλλων τα άρθρα 288 και 291 της [Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης](#)). Αντίστοιχα, ως μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης υποχρεούται να προστατεύει τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Ωστόσο, οι εν λόγω υποχρεώσεις φαίνεται πως δεν τηρούνται πάντοτε. Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται αφενός οι ενέργειες στις οποίες προχώρησε η **Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά της χώρας στο πλαίσιο διαδικασίας επί παραβάσει** και αφετέρου οι **αποφάσεις που εξέδωσε το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) σε υποθέσεις κατά της Ελλάδας** κατά το έτος 2023.

Α. Διαδικασία επί παραβάσει (άρθρα 258 και 260 ΣΛΕΕ)

Στην περίπτωση που κάποιο κράτος μέλος δεν εφαρμόζει το ενωσιακό δίκαιο ή/και έχει παραβεί κάποια από τις υποχρεώσεις που προβλέπονται στις Συνθήκες της ΕΕ (για παράδειγμα, το κράτος δεν έχει μεταφέρει οδηγίες στο εθνικό δίκαιο ή δεν έχει κοινοποιήσει την πλήρη μεταφορά των διατάξεων των οδηγιών), η Ευρωπαϊκή

Επιτροπή έχει τη δυνατότητα να κινήσει επίσημη διαδικασία επί παραβάσει.

Η διαδικασία αυτή περιλαμβάνει μία σειρά από στάδια, καθένα εκ των οποίων ολοκληρώνεται με επίσημη απόφαση. Αρχικά, η Επιτροπή στέλνει **μία (επίσημη) προειδοποιητική επιστολή** και καλεί την κυβέρνηση του κράτους μέλους να υποβάλει παρατηρήσεις εντός μιας συγκεκριμένης προθεσμίας. **Αν το κράτος μέλος δεν απαντήσει ή η απάντησή του δεν κριθεί ικανοποιητική**, η Επιτροπή μπορεί να αποστείλει **αιτιολογημένη γνώμη**. Στην περίπτωση που το κράτος μέλος εξακολουθήσει να μη συμμορφώνεται, **η Επιτροπή μπορεί να αποφασίσει να παραπέμψει το ζήτημα στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης**. Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι το κράτος μέλος έχει παραβιάσει το δίκαιο της ΕΕ, οι εθνικές Αρχές οφείλουν το ταχύτερο δυνατόν να λάβουν μέτρα για να συμμορφωθούν με την απόφαση του Δικαστηρίου. Εάν, **παρά την απόφαση** του Δικαστηρίου περί παραβίασης του δικαίου

της ΕΕ, **το κράτος μέλος εξακολουθεί να μην επανορθώνει** την κατάσταση, η Επιτροπή μπορεί να το παραπέμψει **εκ νέου στο Δικαστήριο**, αφού στείλει νέα προειδοποιητική επιστολή.

Εντός του 2023, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προχώρησε σε μία σειρά από ενέργειες στο πλαίσιο υποθέσεων διαδικασίας επί παραβάσει κατά της Ελλάδας. Πιο συγκεκριμένα:

Η **Επιτροπή παρέπεμψε την Ελλάδα στο Δικαστήριο** της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) επειδή:

- δεν είχε καταρτίσει ούτε κοινοποιήσει τα θαλάσσια χωροταξικά της σχέδια, όπως απαιτεί η οδηγία (ΕΕ) 2014/89,
- δεν εφάρμοσε ορθά τους κανόνες της οδηγίας 2011/7/ΕΕ για την **καταπολέμηση των καθυστερήσεων πληρωμών στις εμπορικές συναλλαγές**,

- δεν παρείχε επικαιροποιημένους χάρτες κινδύνων πλημμύρας και επικινδυνότητας πλημμύρας, όπως απαιτείται από την οδηγία 2007/60/ΕΚ για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας,

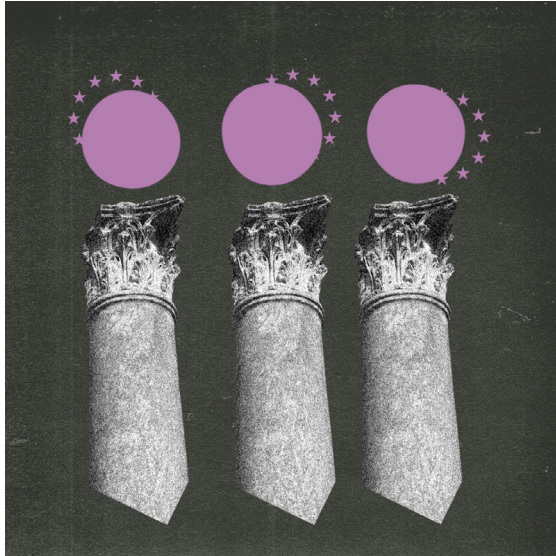
- εξακολουθεί να μην έχει κλείσει και αποκαταστήσει ΧΥΤΑ (χώρο υγειονομικής ταφής αποβλήτων) στη Ζάκυνθο,

- δεν μετέφερε πλήρως στο εθνικό δίκαιο τους ενωσιακούς κανόνες για την **εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας**, οι οποίοι θεσπίζονται στην οδηγία (ΕΕ) 2019/944.

Η Ελλάδα καταδικάστηκε και από το ΔΕΕ για παραβίαση του ενωσιακού δικαίου, με ενδεικτική την καταδικαστική απόφαση για **συστηματική παραβίαση** της οδηγίας 2008/50/ΕΚ σχετικά με τα ανώτατα όρια ατμοσφαιρικής ρύπανσης από διοξείδιο του αζώτου στην περιοχή της Αθήνας.

Η Επιτροπή, τέλος, αποφάσισε την **αποστολή αιτιολογημένης γνώμης** (και) προς την Ελλάδα και **προειδοποιητικής επιστολής** (ή συμπληρωματικής προειδοποιητικής επιστολής) λόγω **μη ενσωμάτωσης ή πλημμελούς μεταφοράς στο εθνικό δίκαιο Οδηγιών της ΕΕ** αλλά και λόγω **μη συμμόρφωσης ή πλημμελούς εφαρμογής των ενωσιακών κανόνων**, όπως για παράδειγμα με τις αργοπορημένες πληρωμές σε δικηγόρους του προγράμματος νομικής βοήθειας, την πολιτική για το θαλάσσιο περιβάλλον, τις συνθήκες υποδοχής των αιτουσών και αιτούντων άσυλο, την πρόληψη της διάδοσης τρομοκρατικού περιεχομένου στο διαδίκτυο αλλά και την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών.

Μπορείτε να δείτε αναλυτικά τις περιπτώσεις στο παράρτημα της έκθεσης ΕΔΩ.

Β. Αποφάσεις ΕΔΔΑ και παραβιάσεις ΕΣΔΑ

Ο **σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων** αποτελεί ένα από τα βασικά συστατικά ενός Κράτους Δικαίου. Τα θεμελιώδη δικαιώματα που θα πρέπει να απολαμβάνει κάθε πολίτης κατοχυρώνονται μεταξύ άλλων από την **Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)**. Το **Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ)** είναι ένα **διεθνές δικαιοδοτικό όργανο** που έχει την αρμοδιότητα να καταδικάζει τα κράτη που δεν ανταποκρίνονται στις εν λόγω υποχρεώσεις.

Κατά το 2023 εκδόθηκαν **18 αποφάσεις του ΕΔΔΑ σε υποθέσεις κατά της Ελλάδας**. Από αυτές οι 16 ήταν καταδικαστικές και εντόπισαν παραβίαση άρθρων της ΕΣΔΑ, που αφορούν στην πλειονότητά τους (οκτώ αποφάσεις) **την απαγόρευση βασανιστηρίων και απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης** (αρ. 3 ΕΣΔΑ)

κυρίως των αιτούντων/-ουσών ασύλου και τις συνθήκες στα κέντρα φιλοξενίας, αλλά

και το **δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής** (αρ. 8 ΕΣΔΑ) και το **δικαίωμα στη χρηστή απονομή δικαιοσύνης** - πρόσβαση σε δικαστήριο, εύλογη διάρκεια δίκης (αρ. 6 ΕΣΔΑ).

Όλες τις 16 καταδικαστικές αποφάσεις μπορείτε να δείτε σε αναλυτικό πίνακα στο παράρτημα [ΕΔΩ](#).

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ότι εντός του 2023 το ΕΔΔΑ αποφάσισε τη **διαγραφή μίας σειράς υποθέσεων** από το πινάκιο με την κυβέρνηση είτε: **α) να αναγνωρίζει την παραβίαση** ή/και **β) να συμφωνεί να αποδώσει χρηματικά ποσά στους προσφεύγοντες** εν είδει **αποζημιώσεων**, λόγω ηθικής βλάβης και για κόστη και έξοδα, οι οποίες άγγιξαν το ποσό των **3.000.000 ευρώ**.

Μπορείτε να δείτε αναλυτικά τις περιπτώσεις στο παράρτημα της έκθεσης [ΕΔΩ](#).

govwatch

Στουρνάρα 17Α, Αθήνα - 10683

<https://govwatch.gr>

facebook.com/govwatch.gr

x.com/vouliwatch

press@vouliwatch.gr